

ДО 110-РІЧЧЯ ВІД ДНЯ НАРОДЖЕННЯ АКАДЕМІКА АН УКРАЇНИ Л.Г. ТКАЧУКА, ПОЧЕСНОГО ЧЛЕНА УМТ *

Лук'ян Григорович Ткачук — видатний вітчизняний учений у галузі літологічного, петрологічного і петрогенетичного вивчення осадових, осадово-вулканогенних і магматичних гірських порід, доктор геолого-мінералогічних наук (1945), професор (1945), академік АН УРСР (1972), завідувач сектору петрографії Інституту геологічних наук АН УРСР (1938—1941), завідувач відділу літології Інституту геології і геохімії горючих копалин АН УРСР (1945—1961), завідувач відділу літології і корисних копалин ІГН АН УРСР (1961—1968), завідувач відділу геології і геохімії літогенезу Інституту геохімії і фізики мінералів АН УРСР (1969—1981).

Лук'ян Григорович народився 28 жовтня 1902 р. у с. Немиринці Ружинського району Житомирської області у селянській родині. З 1923 р. навчався на факультеті професійної освіти геолого-географічного циклу Вінницького інституту народної освіти, а потім перейшов до Київського інституту народної освіти, який закінчив у 1926 р. У 1926—1929 рр. навчався в аспірантурі при Інституті геологічних наук. Трудову діяльність розпочав в Українському відділенні Геолкому, де працював помічником начальника геологічної партії (1926—1929). Деякий час займався педагогічною діяльністю — на посаді доцента Київського гірничо-геологічного інституту (1931—1935) і Київського університету (1935—1941). За ініціативою Л.Г. Ткачука в Інституті геологічних наук АН УРСР було створено сектор петрографії, який він і очолював. Брав участь у Другій світовій війні. У 1945 р. він захистив докторську дисертацію на тему «Петрографія північно-західної частини Українського кристалічного масиву».

Другий етап творчої діяльності вченого пов'язаний з його переїздом до Львова. Тут він поєднує науково-дослідну роботу в Інституті геології і геохімії горючих копалин АН УРСР (ІГГК) з педагогічною діяльністю у Львівському політехнічному інституті (1945—1961). В ІГГК він організував перший у республіці осередок з вивчення осадових порід — відділ літології, який очолював до самого переїзду в Київ у 1961 р.

Третій, найпродуктивніший, етап наукової діяльності Л.Г. Ткачука пов'язаний з Інститутом геологічних наук АН УРСР, де він керував відділом літології і корисних копалин до 1968 р.

* Біографічний матеріал про Л.Г. Ткачука запозичено з видання «Відділення наук про Землю Національної академії наук України» // Відп. ред. В.І. Старостенко. — К., 2003. — 272 с.

У галузі петрографії та петрогенезу Л.Г. Ткачук уперше в Україні проводить аналітико-петрографічні дослідження і обґрунтовує виділення габро-лабрадоритової формації Корсунь-Городищенського та Новомиргородського районів, а також чарнокіт-норитової формації Побужжя, кіровоградсько-житомирського, бердичівського та інших комплексів. Такі його праці, як «Осницькі граніти та споріднені з ними породи» (1946), «Петрогенезис північно-західної частини Українського кристалічного масиву» (1947), основні положення яких увійшли до видання «Геология СССР» (1958) у вигляді узагальнюючих статей, дають відповідь на питання про походження порід Українського щита. Мінеральний та хімічний склад порід щита детально викладено у його працях «Подільський чарнокіто-норитовий комплекс» (1947), «Чарнокіто-норитові породи Молдавської РСР» (1956), «Бугские чарнокито-монцонитовые массивы» (1958), «О генезисе чарнокитов Украинского щита» (1966).

Л.Г. Ткачук розробив стратиграфію кристалічних утворень Рахівського масиву Карпат, присвятивши цьому питанню монографію «Рахівський кристалічний масив (Карпати)» (1957).

Професор Л.Г. Ткачук брав активну участь у складанні першої у світі карти метаморфітів Карпат, Балкан і Динарид, яка є результатом узагальнення великого фактичного матеріалу і дає можливість висвітлити геологічний розвиток і тектоніку цих регіонів як надійну основу прогнозу корисних копалин.

Багато зробив Л.Г. Ткачук у галузі літологічних досліджень осадових формацій південно-західної частин Східноєвропейської платформи, Передкарпаття й Карпат. У монографії «Менілітові сланці Карпат» (1963) уперше встановлено речовинний склад сланців, характер епігенетичних перетворень, умови формування й основні джерела надходження матеріалу.

Праці останніх років його життя переважно присвячені осадовим і осадово-вулканогенним формациям України, петрохімії літогенезу в геосинклінальних, перехідних і платформних ділянках, а також зв'язку літогенезу з утворенням таких нерудних корисних копалин, як сірка, калійні та інші солі, гіпси й ангідриди, флюорити, глини, аргіліти, вапняки, кременисті породи тощо. У 1974 р. під редакцією Л.Г. Ткачука вийшла у світ монографія «Прогноз месторождений полезных ископаемых в осадочных формациях Украины», де узагальнено значний фактичний матеріал і проаналізовано металоносність та умови формування мінеральних родовищ у корах вивітрювання і осадових відкладах різних регіонів України. Практичні висновки вченого дають змогу найдоцільніше проводити геолого-пошукові роботи з метою примноження мінерально-сировинної бази України.

Важливими і перспективними є праці Л.Г. Ткачука, пов'язані із застосуванням термодинамічного аналізу системи підземні води — гірські породи як основи літогеохімічного прогнозу флюоритових, сульфідних та інших рудних родовищ осадового походження. Багато уваги приділяв дослідник вивченню алмазонасності України.

Лук'ян Григорович займався педагогічною діяльністю і вихованням наукових кадрів. Він підготував 5 докторів і понад 40 кандидатів наук, проводив велику науково-організаційну й громадську діяльність. Був засновником і головою Українського літологічного комітету, заступником голови Радянського комітету Карпато-Балканської геологічної асоціації, членом редколегій багатьох наукових журналів.

Помер 20 червня 1981 р.

Президія і Рада УМТ
Редколегія «Записок Українського мінералогічного товариства»